

Ovocné dřeviny v letovisku Černošice na příkladu zahrady Jana Fundy

Stanislav SVOBODA

DOI: <https://doi.org/10.56112/zpp.2023.2.04>

ABSTRAKT: Studie doplňuje nedávno vydanou publikaci *Letní rezidence Pražanů, Černošice a vilová architektura 19. a 20. století*. V rámci výzkumu se pozornost soustředila i na opomíjené téma ovocných dřevin, které byly takřka vždy součástí zdejších zahrad. Na rozdíl od okrasných dřevin se však málokdy těšily zájmu veřejnosti a v podstatě i pozdějších vlastníků. V rámci terénního průzkumu a při jednání s vlastníky zahrad, kteří byli mnohdy potomky původních stavebníků, byla nalezena řada dosud neznámých pramenů, které výrazně obohatily pohled na ovocné dřeviny a vlastně i pěstování ovoce v letoviscích. Pozoruhodná je přitom zvláště možnost sledovat uplatnění odrůd, které se dnes již řadí ke starým či krajovým.

KLÍČOVÁ SLOVA: Černošice; zahrada; ovocné dřeviny; staré odrůdy

Fruit trees in Černošice resort town using the example of Jan Funda's garden

ABSTRACT: The study complements the recently published (in Czech) *Summer Residence of Prague Inhabitants, Černošice, and Villa Architecture of the 19th and 20th Centuries*. The research also focused on the neglected topic of the fruit trees which have almost always been a part of the local gardens. Unlike the ornamental trees, however, they have rarely been of interest to the public or to later owners. In the course of field research and discussions with the owners of the gardens, who were often descendants of the original builders, a number of hitherto unknown sources were found which have greatly enriched the knowledge of the fruit trees and of fruit growing in the resorts in general. Particularly remarkable is the possibility of tracing the use of varieties that are nowadays considered to be old or regional.

KEYWORDS: Černošice; garden; summer residence; fruit trees; old varieties

Sepsání této krátké studie vzniklo jako nečekaný výstup institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (Národního památkového ústavu) poskytované Ministerstvem kultury. Pod vedením erudované řešitelky a editorky Šárky Koukalové (NPÚ, územní odborné pracoviště střední Čechy), která se dlouhodobě věnuje studiu a výzkumu moderní architektury, zakončil v roce 2022 tým odborníků svůj úkol vydáním publikace *Letní rezidence Pražanů, Černošice a vilová architektura 19. a 20. století*.¹ Podnět k publikování vzešel v průběhu terénní prospekce a rešerše pramenů, kdy u některých vlastníků vil byly nalezeny odborné veřejnosti dosud neznámé plány a projekty zahrad, které výrazně obohatily znalosti získané ze studia plánů deponovaných zejména ve fondu Národního zemědělského muzea² a Národního technického muzea.³

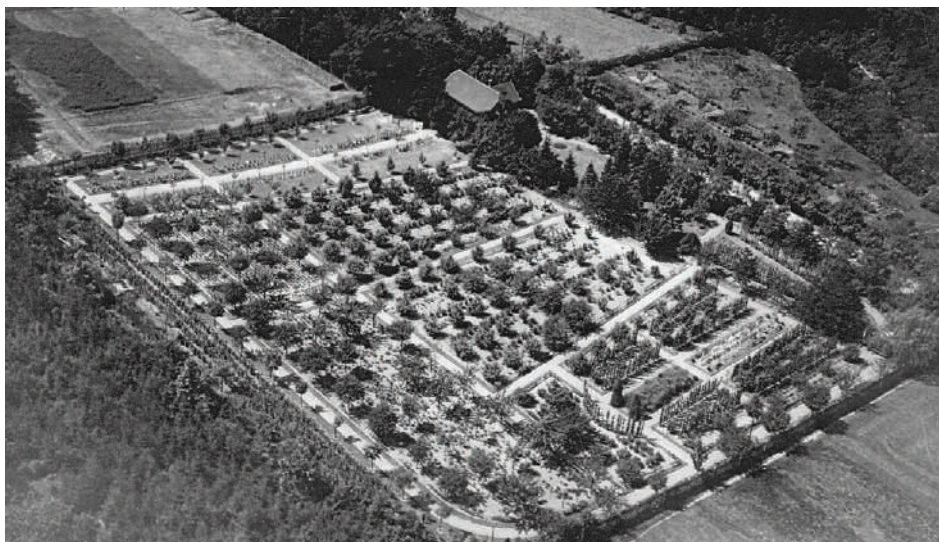
V rámci Černošic se jako unikátní ukázal soubor osmi plánů/návrhů k zahradě Jana Fundy (dnes ulice V Mýtě č. p. 290),⁴ kterému vzhledem k rozsahu a detailům nemohl být v citované publikaci věnován patřičný prostor. Vedle toho se dochovaly i další dokumenty, kde je ovocným dřevinám také věnována pozornost. Jmenovitě lze uvést zahradu v ulici Karlštejnská u č. p. 274,⁵ Střední u č. p. 368⁶ a zahrady v Riegrově ulici u č. p. 241 a 242.⁷ Na závěr je třeba zmínit i dosud nečekanou souvislost s ovocnými školkami ve Velimě u Poděbrad, která celé bádání posunula ještě do oblasti genealogie rodu Fundových.

Ovocné dřeviny a památková péče

Přestože užitkové části zahrad primárně nepatřily do vyhledávaného portfolia zahradních architektů, je zřejmé, že v rámci celku se mohou i ovocné dřeviny dostat do zorného pole

■ Poznámky

- 1 Šárka Koukalová (ed.), *Letní rezidence Pražanů, Černošice a vilová architektura 19. a 20. století*, Praha 2022.
- 2 Národní zemědělské muzeum, fond Sběrka map a plánů (dále jen NZM, f. SMP).
- 3 Národní technické muzeum, fond Archiv architektury a stavitelství (dále jen NTM, f. AAS).
- 4 Velké poděkování patří vnučce Jana Fundy, paní Daniele Mrázkové, která šest plánů/návrhů zahrad (další dva jsou deponovány v NZM, f. SMP, inv. č. 788_V_Z_519 a 1915_V_Z_519) ochotně zapůjčila ke studiu a fotodokumentaci, přičemž autorovi poskytla cenné připomínky.
- 5 Velké poděkování patří dcerám Ferdinanda Hořejše, paní Renatě Horešovské a Tamaře Beranové, za zapůjčení fotografií původní zahrady a za cenné připomínky.
- 6 NZM, f. SMP, inv. č. 1758_V_Z_1198.
- 7 Plány byly otištěny v měsíčníku *Styl. Měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst III*, 1911, č. 1, s. 72.

1

památkové péče, a to tím spíše, pokud se nacházejí v areálu kulturní památky (dle definice § 2 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění), v jejím okolí nebo v plošně chráněném území (§ 5 a 6 citovaného zákona). V takovém případě se nejspíše bude jednat o historickou zahradu nebo zahradní úpravu. Zde budou ovocné dřeviny sice zastupovat marginální projevy uměleckého konceptu, ale naopak budou vykazovat výraznou hodnotu historického dokumentu, jedinečnosti, hodnotu stáří nebo hodnotu souvztažnosti s prostředím.⁸ Tento přístup souzní s cíli tzv. Florentské charty.⁹

V úvodu bylo naznačeno, že výzkum historických zahrad vyžaduje specifické metody. První fázi představuje archivní rešerše, která zahrnuje studium osobních fondů zahradních architektů a produkci jejich projekčních kanceláří. Zájem se soustřeďuje především na plánové dokumentace, databáze a evidence zahradně-architektonických děl.¹⁰ Ovšem situace není tak ideální, jak by se na první pohled mohlo zdát. Zejména detaily projektů, jako jsou osazovací plány, se často nedochovaly. Dříve totiž architekt navrhl jen architektonickou kompozici ve vazbě na půdorys domu (ta bývá často součástí projektové dokumentace domu). Ostatní řešil konkrétní zahradník při realizaci přímo na zahradě, a ten již často žádné plány ani skici nearchivoval. Proto následuje studium historických vyobrazení (pohlednice, fotografie, akvarely aj.).¹¹ K dalším metodám průzkumu zahrad patří stavebně-historický průzkum¹² a ve zcela ojedinělých případech i zahradní archeologie.¹³

Památkáři i zahradníci jsou názoru, že autenticita dřevin/roślin nese podstatnou část památkové hodnoty zahrady, a to jak biologické materie, tak i kompozice. Z autenticity vychází hodnota stáří, tedy fyzická existence vegetačního prvku od výsadby do současnosti. První polovina 20. století byla specifická používáním bohatého sortimentu ovocných dřevin, resp. jejich odrůd, který v mnohém převyšoval současnou produkci. Při rekonstrukci historických zahrad není proto žádoucí staré odrůdy nahrazovat moderními, které nemohly existovat v době zakládání zahrady.¹⁴ Došlo by tím totiž k proměně původně zamýšleného hospodářského efektu (nejen co do množství a kvality, ale i z hlediska termínů zralosti a sklizně) a změně vypovídací hodnoty vegetačního prvku, který je sám o sobě nositelem informace (např. o vývoji šlechtění, školkařství či zpracování ovoce). K dohledávání dobové produkce

vaného sortimentu rostlin jsou proto využívány katalogy a ceníky starých zahradnických firem. Ty totiž reagovaly na poptávku po oblíbeném sortimentu ovoce.¹⁵

Na rozdíl od okrasného zahradnictví (sadovnictví), které bylo po únoru 1948 podrobena kritice jako součást životního stylu buržoazie, byla produkční funkce zahrad (ovocnictví) nejen udržována, ale s přihlédnutím k celkové hospodářské situaci státu i podporována. Nadále se udržoval především lidový proud zahradnictví, a to také z důvodu psychologického, rodinného a aktivní rekreace.¹⁶ Jestliže u vilových zahrad došlo v první fázi ke snížení intenzity péče, což se projevilo „zplaněním“ tvarovaných stěn a kordonů, pak se ve druhé fázi často dosazovaly užitkové rostliny přímo do původní kompozice. Proměnu doznala i péstební forma dřevin, kdy intenzivní tvary zakrslých forem (zákrsky, též krsky) nahrazovaly spíše extenzivní a na péči méně náročné, a přitom vitálnější polokmeny. Závažnější bylo parcelování pozemků a následná zástavba zahrad.¹⁷

Proměna společenských i hospodářských poměrů po roce 1989 se výrazně promítla do podoby užitkových částí zahrad i do všeobecné četnosti a druhové/odrodné skladby ovocných dřevin. V době relativního nadbytku a euforii z bohatství sortimentu se postupně odstranila značná část ovocných dřevin a na jejich místě se rozrostly buď okrasné dřeviny (nejčastěji konife-

10 Stanislava Ottomanská – Šárka Steinová, *Život a dílo zahradního architekta Josefa Vaňka (1886–1968)*, Praha 2017, s. 27.

11 Roman Zámečník, *Interpretace historického vývoje objektu zahradního umění. Městský park Žižkovy sady v Hradci Králové*, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, č. 5, s. 505. – Přemysl Krejčířík, *Metodický postup interpretace historických fotografií zahradního detailu*, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, č. 1, s. 32.

12 Roman Zámečník – Pavel Vaida – Tatiana Kuťková, *Metodika k zajištění a ochraně dalších zahradně-architektonických děl, která nezachytí záběr projektu*, Brno 2016, s. 36.

13 Jiří Havlice, *Historické zahrady jižních Čech: Současný stav a další perspektiva archeologického poznání*, *Zprávy památkové péče* LXXXI, 2021, č. 4, s. 434–441. – Milan Jančo, *Historické zahrady a parky a jejich obnova z pohledu zahradního archeologického výzkumu*, *Zprávy památkové péče* LXIX, 2009, č. 5, s. 358–370.

14 Pavel Šimek – Roman Zámečník, *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*, Brno 2015, s. 67.

15 Ivana Barošová – Adam Baroš – Kateřina Kukula – Markéta Šantrůčková – Věra Vávrová, *Trvalky v krajinářské tvorbě A. E. Silva Taroucy: Inspirace z díla Naše venkovní trvalky*, Průhonice 2020, s. 32. – Zámečník – Vaida – Kuťková (pozn. 12), s. 11.

16 Jiří Mareček, *Zahrada*, Praha 1992, s. 29.

17 Koukalová (pozn. 1), s. 112–114.

■ Poznámky

8 Jiří Olšan – Daniel Šnejd, *Pasport – nástroj péče o památku zahradního umění*, *Zprávy památkové péče* LXXIV, 2014, č. 3, s. 239.

9 K tomu blíže například Jana Poláková (ed.), *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*, Praha 2007, s. 128.

Obr. 2. Zahradka u domu č. p. 274 v Karlštejské ulici, pohled do západní části zahrady z konce 20. let 20. století. Archiv Renaty Horešové a Tamary Beranové.

ry a stálezelené),¹⁸ nebo fenomén doby – bazény. Tento trend však v posledním desetiletí střídá nový společensko-ekologický pohled. Ovocné dřeviny se stávají módním a stále oblíbenějším artiklem školkařských závodů i zahradnických center.¹⁹ Je odkazováno na tradiční krajové odrůdy,²⁰ kvalitní „bio“ produkci ovoce i jen pouhý „životní styl“.²¹ Ruku v ruce s tím přichází zájem o včelařství, ale také obecný zájem o ochranu hmyzu a ptáků, neboť je doloženo, že staré ovocné dřeviny jsou významným biotopem řady organismů.²² Staré ovocné stromy a zahrady se tak stávají malými biotopy uvnitř měst.

Všechny uvedené změny mají ale něco společného. Je to všeobecná proměna užitkových částí zahrady. Kromě architektonického vzhledu to je právě proměna biologické složky. Ta je navíc vyvolána specifiky požadavků na kvalitu ovoce. S tím zásadně souvisí proměna sortimentu odrůd,²³ která je dnes v podstatě stanovena Seznamem odrůd zapsaných ve Státní odrůdové knize.²⁴ Staré odrůdy, kterým se věnuje tato studie, patří především do kategorie odrůdy s úředně uznaným popisem. Jsou zde ale i starší odrůdy (druhá polovina 20. století), jež jsou evidovány jako odrůdy s úředním popisem.

Problematika ovocných dřevin si proto žádá studium odborné pomologické literatury. Jednak proto, aby byl zřejmý historický vývoj šlechtění,

rozmnožování, pěstování i zpracování ovoce, ale samozřejmě také z hlediska detekce odrůd. V rámci výzkumu starých odrůd jsou dnešním badatelům nápomocné i webové portály spolků a ovocných školek či zahradnických center, které nabízejí pomoc při poznávání starých odrůd v terénu, ale zejména zájemcům umožňují tyto odrůdy získat. K těm starším publikacím náleží dílo Jana Říhy,²⁵ Františka Suchého²⁶ nebo Františka Thomayera.²⁷ Přehled o novějších odrůdách nabízí třeba Josef Kutina.²⁸

Černošice v kontextu zahradní tvorby první poloviny 20. století

Černošice se nacházejí v teplém a suchém klimatickém regionu, pro který je typická průměrná roční teplota 8,5 °C a průměrné roční srážky 550 mm. Přestože nadmořská výška kolísá od údolí Berounky (200 m n. m.) po vrch Babka (364 m n. m.), lze celý katastr města charakterizovat jako vegetační stupeň bukovo-dubový. Půdy zde jsou převážně hnědé, hnědozemě, hnědé půdy kyselé a hnědý ranker.

Jedná se tedy o oblast, kde je možné ovoce pěstovat bez větších obtíží, což mimo jiné dokládají i mapy stabilního katastru z roku 1840.²⁹ Větší pozornosti se dostalo ovocným dřevinám na přelomu 19. a 20. století, kdy se zde začala rozvíjet letní kolonie. V tomto směru byla lokalita podobná dalším villegiaturám, jako třeba Roztokám u Prahy, kde krajinný rámec dotvářely ovocné sady.³⁰ To vycházelo ze starší české tradice, se kterou se bylo možné setkat u venkovských usedlostí kolem pražského

■ Poznámky

18 Eva Sojková – Michaela Glosová – Jiří Kupka – Petr Šířina, *Zeleň městských památkových zón Středočeského kraje*, Praha 2014, s. 115.

19 Výběrově <https://www.adamza.cz/kategorie/119>; <https://www.arboeko.com/catalogue/>, vyhledáno 29. 12. 2022.

20 Namátkové <http://www.stareodrudy.org/>; <http://www.fotodoma.cz/zahrada/>; <http://www.zapomenu-teodrudy.cz/databaze/>; https://hostetin.veronica.cz/sites/default/files/ovoc/ESF_Pomologie_tresni_visni.pdf, vyhledáno 29. 12. 2022.

21 Vítězslav Haupt, *Staré a krajové odrůdy ovocných stromů v Pardubickém kraji*, Pardubice 2011. – Václav Tatera, *Záchrana starých a krajových odrůd ovocných dřevin*, Veselí nad Moravou 2003. – Radoslav Vlk (ed.), *Staré krajové odrůdy ovocných dřevin. Problematika a možnosti využití*, Rožnov pod Radhoštěm 2003. – Pavel Klevcov – Vojtěch Řezníček – Josef Sus – Václav Tatera, *Ošetřování starých a výsadba nových ovocných dřevin*, Veselí nad Moravou 1999. – Václav Tatera, *Jabloně na Valašsku*, Veselí nad Moravou 1996.

22 Robert Tropek – Jiří Řehounek (edd.), *Bezobratlí postindustriálních stanovišť: význam, ochrana, management*, České Budějovice 2011. – Jakub Horák (ed.), *Brouci vázaní na dřeviny*, Pardubice 2008. – Martin Hytha – Pavel Koubek – Petr Kunc – Tomáš Mařík – Vladimír Molek – Jiří Řehounek – Vojtěch Storm, *Stromy v krajině a ve městě*, České Budějovice 2007. – Antonín Přidal, *Ekologie opylovatelů*, Adamov 2005. – Martin Konvička – Lukáš Čížek – Jiří Beneš, *Ohrožený hmyz nelesních stanovišť: ochrana a management*, Olomouc 2005.

23 V textu uvedené názvy vycházejí ze současného pojmenování odrůd. Například v plánech uvedená odrůda Coxorange, Coks orange, Coks oranž i Koks oranž je v současné době pojmenována jako Coxova reneta.

24 Seznam odrůd zapsaných pro rok 2022 je dostupný na https://eagri.cz/public/web/file/656937/_32022.pdf, vyhledáno 27. 12. 2022.

25 Jan Říha, *České ovoce*, 1. hrůsky, 3. vydání, Praha 1937. – Jan Říha, *České ovoce*, 2. třešně, višně, slívy a švestky, 3. vydání, Praha 1937. – Jan Říha, *České ovoce*, 3. jablka, 3. vydání, Praha 1937. – Jan Říha, *České ovoce*, 4. meruňky, broskve, srstky, rybíz, maliny a ostružiny, 3. vydání, Praha 1937.

26 František Suchý, *Moravské ovoce*, Brno 1907.

27 František Josef Thomayer, *České ovoce*, 1. jablka, Praha 1894.

28 Josef Kutina a kol., *Pomologický atlas 1*, Praha 1991. – Josef Kutina a kol., *Pomologický atlas 2*, Praha 1992.

29 Z hlediska složitého historického vývoje se Černošice skládaly z původních katastrů Dolní Mokropsy, Dolní a Horní Černošice. Detailně k tomu Koukalová (pozn. 1), s. 11–12.

30 Blíže k tomu panely výstavy *V zahradách Tichého údolí*, která se konala ve dnech 26. 4. 2020 – 1. 11. 2020 ve Středočeském muzeu v Roztokách u Prahy.

čtyřměstí druhé poloviny 18. století. Ovocné dřeviny se staly přirozenou součástí řady vilových či rodinných zahrad a odrážely duši (génia a individualitu) majitele, resp. zakladatele.³¹ Přitom je třeba zohlednit skutečnost, že u některých vlastníků se produkce ovoce stala nutností, která měla zlepšit ekonomickou situaci rodiny.³² Velikost užitkových zahrad, resp. rozsah ovocných výsadeb si také ve většině případů vyžádaly na čas i odbornost náročnou údržbu – tvarování dřevin do palmet, svislých a vodorovných kordonů či do živých plotů.³³ To vlastníci řešili najímáním zahradníků. Ti mohli na zahradu docházet v době potřeby, ale také zde mohli celoročně bydlet.

Podobu zahrady často ovlivňovali stavební architekti, čímž se naplňovala jednota umělecké tvorby v určitém období. 60. až 90. léta 19. století se v architektuře projevovala přísným a pozdním historismem (novorenesance, novobaroko), který se na konci 19. století přetransformoval do podoby eklektického stylu. Pod dojmem z velkých výstav konce 19. století se i v Černošicích objevily romantické tendence podpořené národnostní otázkou. Bohatství myšlenkových proudů následně umožnilo vznik secesní zahradní tvorby, aby se před koncem prvního desetiletí 20. století prosadila geometrizace.

Důležitým rysem rozvoje zahrad konce 19. a první poloviny 20. století byl tvůrčí proud profesionální (školařství, architektura) a lidový (zahrádkářství). K profesionálním moderním stylům meziválečného období patřily purismus a funkcionalismus. Šířily se ve 20. a 30. letech a reprezentovaly racionální architekturu i uspořádání (formalizaci) zahrady. Typickým představitelem v oblasti zahrad byl Otokar Fierlinger (1888–1941),³⁴ na rozdíl od tradicionalistů Josefa Kumpána (1885–1961)³⁵ a Josefa Vaňka (1886–1968).³⁶ Funkcionalismus se v zahradní tvorbě projevoval půdorysnou provázaností domu a zahrady. Použití popínavých rostlin či tvarovaných ovocných dřevin na fasádách domů evokovalo optické „rozpuštění“ hmoty domu v přírodním prostředí zahrady.³⁷ Racionální přístup ve funkcionalistických zahradách docela dobře zastávaly tvarované stěny z ovocných stromů (palmy) a tvarované ovocné stromy (kordony). Kromě užitkové funkce měly i funkci architektonickou, kdy buď oddělovaly jednotlivé části zahrady, nebo přímo zahradu vymezovaly formou živého plotu od uličního prostoru.

Dobový zájem o kvalitu ovoce, resp. ovocné odrůdy, zprvu dokládal výběr z domácích krajových výpěstků. Typickou ukázkou je tzv. Černošická švestka, která se v polovině 19. století objevila v okolí Prahy. Jedná se o pološvestku (plod středně velký až velký, černavě modré barvy se světle modrým ojíněním, zraje na přelomu

3

července a srpna, vhodná do samozásobitelských zahrad, poměrně málo trpí červivostí, je odolná vůči mrazu).³⁸ Je známá i pod synonymy Černošice Zwetsche, Frühzwetsche von Černošice, Prune de Černošice. Na krajové odrůdy navázal stále větší zájem o odrůdy zavážené ze zahraničí. Ruku v ruce s tím rostla i poptávka po kurzech zpracování ovoce, jako třeba v roce 1902, kdy muselo dojít k rozšíření využitkovací stanice a přístavbě posluchárny Pomologického ústavu v Praze-Troji.³⁹ Výrazným propagátorem byly kromě odborných škol také zájmové organizace jako Československá ovocnická jednota či zahrádkářská organizace Společnost přátel zahrad.⁴⁰ Nelze totiž pominout fakt, že zahrady jsou kromě produkční a estetické funkce spojeny také s relaxační činností, jakou je amatérské zahradničení, které sdružuje nejrozličnější vrstvy obyvatel.⁴¹

Černošice mají v oblasti pěstování ovocných dřevin mimořádnou vazbu na jednoho z učitelů Pomologického ústavu (Královský český zemský pomologický ústav Troja u Prahy), kterým byl Josef Bláha (1842 Mratín – 1923 Černošice).⁴² Zahradníkem se vyučil v nostické zahradě v Měšicích u Prahy. Dále pracoval v univerzitní botanické zahradě na Smíchově, v proslulých parcích v Mužákově (Muskau) a později na Vyšší zahradnické škole v Proskavě. V Troji působil jako vrchní zahradník v letech 1873–1908. Popsal 2 600 odrůd různého ovoce, ale specializoval se na hrušně. Podílel se na tvorbě sortimentu ovocných dřevin v Čechách. S pomologem Janem Říhou (1853–1922) spolupracoval na vydávání časopisu *České ovoce*.⁴³ Jako aktiv-

4

Obr. 3. Palmeta na zahradě u domu č. p. 274 v Karlštejské ulici, foto z konce 20. let 20. století. Archiv Renaty Horešové a Tamary Beranové.

Obr. 4. Svislé kordony na zahradě u domu č. p. 274 v Karlštejské ulici, foto z konce 20. let 20. století. Archiv Renaty Horešové a Tamary Beranové.

■ Poznámky

31 Jan Hendrych (ed.), *Slavné zahrady a parky Středoevropského kraje*, Praha 2011, s. 19.

32 Mareček (pozn. 16), s. 26.

33 Šárka Steinová – Roman Zámečník – Stanislava Ottomanská a kol., *Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci*, Praha 2017, s. 195.

34 K Otokaru Fierlingerovi blíže Roman Zámečník, *Vilové zahrady Otokara Fierlingera*, Kroměříž 2016.

35 O něm blíže Stanislava Ottomanská – Šárka Steinová, *Život a dílo zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961)*, Praha 2015.

36 K jeho osobnosti blíže Ottomanská – Steinová (pozn. 10).

37 Šimek – Zámečník (pozn. 14), s. 17.

38 <http://www.plantsdata.com/WebOvoceVysledek.aspx?ovoce=Slivon%C4%9B&odruda=%C4%8Cerno%C5%A1ick%C3%A11>, vyhledáno 30. 12. 2022.

39 Ottomanská – Steinová (pozn. 10), s. 47.

40 Josef Kutina a kol., *Pomologický atlas 1*, Praha 1991, s. 22.

41 Jiří Mareček, *Zamyšlení nad vývojem rodinných zahrad, Zahrada – Park – Krajina XVI*, 2006, č. 2, s. 2.

42 NZM, f. Josef Bláha.

43 Zdeněk Tempír, *Zahradnický slovník naučný 1, A–C*, Praha 2001, s. 210.

5

6

Obr. 5. Dolní zahrada u domu č. p. 469 v ulici Zdeňka Lhoty, stav z roku 1932. Archiv Heleny Folprechtové.

Obr. 6. Dolní zahrada u domu č. p. 469 v ulici Zdeňka Lhoty, současný stav. Foto: Stanislav Svoboda, 2020.

ní člen zdejšího okrašlovacího spolku měl bezpochyby velký vliv na podobu nejen soukromých zahrad, ale i veřejných prostranství. Je ale třeba upozornit, že známou odrůdu jabloně *Bláhovo oranžové* vyšlechtil až v roce 1954 Václav Bláha v Libovicích.⁴⁴

Josef Bláha si nechal svůj letní dům (dnes Karlštejská č. p. 275) postavit v Černošicích v letech 1904–1905. Ještě za jeho života mu zde byla v roce 1922 odhalena pamětní deska. Dle slov pamětníků svou ovocnářskou stopu otiskl v Černošicích na dolní zahradě (dnes Zdeňka Lhoty č. p. 469),⁴⁵ kde byla velkoryse založena intenzivní ovocná zahrada formálního stylu. Rovněž tak se měl podílet na projektu velkého, skoro až parkového sadu u Hořejšovy vily (dnes Karlštejská č. p. 274).⁴⁶ Ze starých fotografií jsou patrné řady tvarovaných stěn, palmet, kordonů a vřeten, což byly nejproduktivnější pěstební formy ovocných stromů, na rozdíl od vysokokmenů v extenzivních sadech a parcích. Samotná Bláhova zahrada byla po roce 1970 rozdělena na dvě části. Dnes je zahrada domu č. p. 275 nevýrazným pozůstatkem původního sadu, na který upomínají již jen poslední tvarované jabloně.

Z méně známých specialistů stojí za pozornost vinohradský zahradník a vinař Martin Fulín (1853–1926), který sice není přímo doložen jako osobnost spojená s konkrétní černošickou zahradou, ale je zde vazba na knihkupce Reinwarta. Antonín Reinwart (1856–1929) je pokládán za zakladatele černošické villegiatury,⁴⁷ ale byl také zakladatelem a významným členem černošického okrašlovacího spolku.⁴⁸ Zahradník Fulín mu od roku 1897 redigoval *Reinwartův*

kapesní kalendář zahradnický pro zahradníky, majitele vil, zahrad a parků a přátele zahradnictví (kalendář vyšel v roce 1913 již v 17. ročníku). Reinwartovo knihupectví vydalo v roce 1907 také Fulínovu publikaci *Domácí zahrada, úplně ilustrované domácí zahradnictví*.⁴⁹ Je tedy dosti pravděpodobné, že se Martin Fulín mohl podílet na vzniku zahrady u Reinwartovy vily (dnes Waldhauserova č. p. 141) postavené v letech 1890–1891, nebo některé ze zahrad Reinwartových nájemních vil.

Odhlédně-li se od pomologie a užitkové funkce zahrady a pozornost se zaměří na oblast zahradní architektury, lze v souhrnu rozlišit dva základní typy zahrad – formální, geometrizované (pravidelné) a zahrady krajinářské, volné (nepravidelné). K těm volným by bylo možné řadit zahradu u Kratochvílovy vily (dnes Karlštejská č. p. 282), kterou v roce 1908 v hrubých rysech navrhl architekt Jan Kotěra (1871–1923). Na plánu z května 1908 nazvaném *Návrh I. Stavba vily pana E. Kratochvíla, ředitele Karlo-Emilovy huti: Králův Dvůr*⁵⁰ specifikoval Kotěra pouze dřeviny zásadní v kompozici, jako byla například smuteční vrba, jírovec nebo lípa. Vedlejší skupiny rostlin označil v projektu neurčitým pojmem „květinové pole“, „ovocné stromy“ nebo „vysoké křoví“. Ovocné stromy byly ve formě liniové výsadby soustředěny ve východní části zahrady a v podstatě rámovaly obvod tenisového kurtu a zelinářských záhonů. Svým způsobem právě tento detail ukazuje rozdíl mezi architektem a zahradním architektem, kdy zahradní architekt/zahradník řešil detaily jako volbu odrůd a pěstební tvary ovocných stromů. V daném případě ale jméno zahradního specialisty neznáme.

Podle Rostislava Šváchy se před koncem prvního desetiletí 20. století prosadil proces geometrizace, což bylo patrné nejen v dekoru, ale i v celé architektonické formě.⁵¹ Mezi černošickými zahradami tím vynikaly zahrady architekta

Františka Roitha (1876–1942) projektované mezi lety 1909–1910. Jednalo se o zahradu u vlastní vily Františka Roitha (dnes Riegrova č. p. 241) a jeho přítele Dr. Viktora Vojtěcha (dnes Riegrova č. p. 242). Bližší popis je uveden níže.

Mezi zahradní architekty (doložené v Černošicích) propagující pěstování ovocných dřevin patřil zejména Josef Vaněk. Při projektování plochu zahrady zpravidla rozčlenil na tři základní části, a to na formálně architektonickou, přírodně krajinářskou a užitkovou.⁵² Tvarované ovocné dřeviny považoval, s odkazem na drobné zahrádkáře z nejširších vrstev, za nejproduktivnější. Proto propagoval všechny způsoby jejich pěstování (zákrsky, vřetena, kordony, palmy...) a hovořil s oblibou o pěstování ovocných stromů na zdech.⁵³ Ovocným dřevinám se kromě přednášek věnoval i ve své mnohosvazkové *Lidové pomologii*, která vycházela od roku 1935.⁵⁴ V (Horních) Černošicích jsou doloženy dva jeho projekty:

■ Poznámky

44 Josef Kutina a kol., *Pomologický atlas 2*, Praha 1992, s. 16.

45 Koukalová (pozn. 1), s. 433.

46 Ibidem, s. 440.

47 Ibidem, s. 20.

48 Ibidem, s. 34.

49 Radmila Fingerová, *Z minulosti vyrůstá budoucnost, Inspirace III*, 2011, č. 2, s. 4.

50 NTM AAS, f. Kotěra Jan.

51 Rostislav Švácha (ed.), *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010, s. 136.

52 Pavel Šimek – Roman Zámečník, *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*, Brno 2015, s. 26–27.

53 Ottomanská – Steinová (pozn. 10), s. 219.

54 Josef Kutina a kol., *Pomologický atlas 1*, Praha 1991, s. 8–9.

1) Axonometrický⁵⁵ pohled z roku 1930, *Zahrada pana ředitele J. Nováčka v Horních Černošicích* (dnes zahrada u vily č. p. 196 V Boroví).⁵⁶ Jedná se o zahradu v historizujícím slohu založenou na principu symetrie. Celá zahrada má vysoce reprezentativní vzhled, kde se ovšem nenachází vůbec žádná ovocná dřevina.

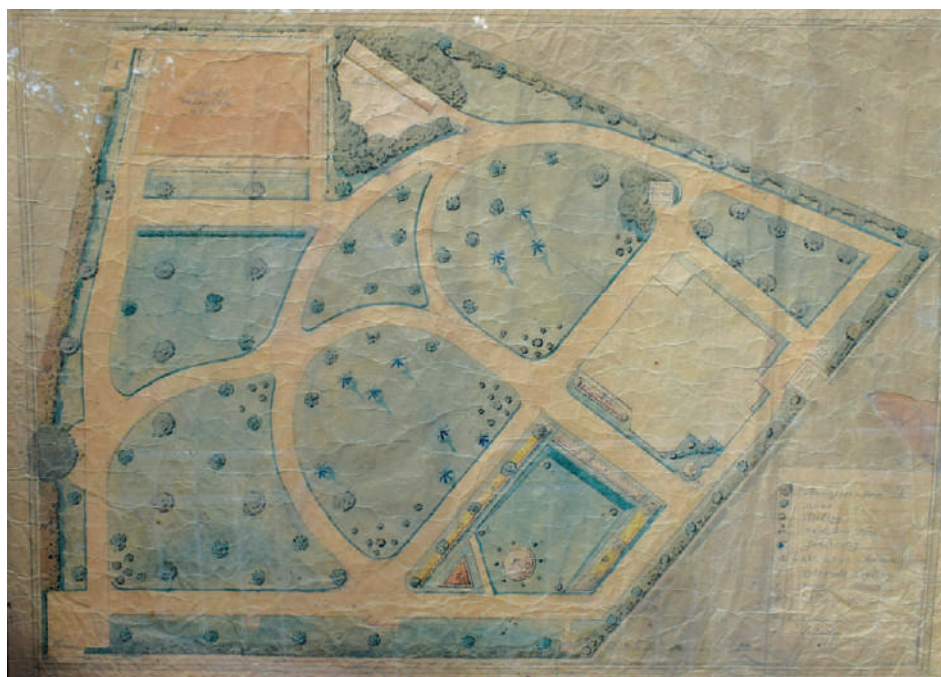
2) Plán z roku 1933, resp. fotografie⁵⁷ soukromé zahrady vrchního oficiála Josefa Vaňhy v Horních Černošicích (dnes zahrada u vily č. p. 162 V Dubině) o výměře 460 m², rozpočet 5 304,50 Kč.⁵⁸

Ještě významnějším co do počtu dochovaných návrhů černošických zahrad byl Josef Kumpán. K jeho nejznámějším odborným dílům náleží *Novodobé zahrady*, vydané v roce 1934. Podle Kumpána se zahrada měla zmocňovat přírody a vnášet do ní řád a rytmus. Neměla být samoučelná, ale měla fungovat k potěše hlavy, posílení těla i produkci. Proto vždy připojil užitkovou část, často se skleníkem.⁵⁹ V letech 1918–1945 vytvořil celkem 1 359 projektů,⁶⁰ z toho pro Černošice jsou známy projekty zahrad:

1) Plán z roku 1927, *Zahrada p. řed. Jarosl. Brož. Horní Černošice* (dnes zahrada u vily V Boroví č. p. 198).⁶¹ Byla to zahrada funkčně rozdělená. „Ovocné krsky“ se nacházely v severovýchodním rohu pozemku, kde obdélnou pěstební plochu vymezovala písková cestička. Stromy rostly v sedmi řadách a střídaly se s „nízkými angrešty a rybízky“. Dvě vzrůstnější třešně uzavíraly severní řadu. Podél východního plotu se nacházely maliny (odrůda Marlborough) a na plotě velkoplodé ostružiny. Jahody a lísky rostly v samostatných záhonech.

2) Plán z roku 1935, *Zahrada Stolle H. Černošice* (dnes zahrada u vily V Boroví č. p. 200).⁶² Návrh měl změnit původní spíše pravidelnou dispozici na přírodně krajinářskou. Do kompozice byly mezi okrasné stromy (duby, břízy, borovice) vtroušeny ovocné dřeviny – jednalo se o ovocné zákrsy a polokmeny jabloní, slív a třešní (celkem 40). Při jižním oplocení rostla řada 50 svislých ovocných kordonů (předsazených záhonem jahod). Před východní oplocení byly střídavě předsazeny palmety (stěny) broskvoní a meruněk vedených na horizontálních podporách.

3) Plán z roku 1927, *Zahrada Chládek Černošice* (dnes zahrada u vily Poštovní č. p. 231).⁶³ Poměrně jednoduchý plán, ze kterého není možné

7

rozlišit druhové složení dřevin. Jejich rozmístění na pozemku je nepravidelné a lze pouze odhadnout, že v zadní části zahrady a v blízkosti záhonů zeleniny se mohly nacházet ovocné stromy.

4) Axonometrický pohled z roku 1921, *Zahrada pana Jana Fundy – H. Černošice* (dnes zahrada u vily V Mýtě č. p. 290).⁶⁴ Detailní popis je uveden níže.

5) Nedatovaný plán, *Přeměna zahrady při vile pana J. Fundy v Černošicích u Prahy* (dnes zahrada u vily V Mýtě č. p. 290).⁶⁵ Detailní popis je uveden níže.

6) Plán z roku 1929, *Plán na založení zahrady pro p. Boh. Poňku v Dol. Mokropsech* (dnes zahrada u vily Střední č. p. 368).⁶⁶ Jednalo se o neobvykle rozsáhlou zahradu svažující se směrem k východu, která překonávala výškový rozdíl 14 m. Díky tomu bylo možné zahradu rozdělit na tři části. Nejníže položená část měla charakter sadu. Kompozice zahrady se odvíjela od hlavní osy směřující na východ od vily. Podél ní byly symetricky rozvrženy po každé straně výsadby nejprve dvou řad nižších ovocných stromů (především zákrsy jabloní a hrušní),⁶⁷ na které navazovaly dvě řady vyšších ovocných stromů (vysokokmeny třešní nebo višní).⁶⁸ Celek lemovaly z jihu a severu liniové výsadby lísek a malin (odrůda Marlborough) a dalších méně obvyklých ovocných dřevin, jako byly mišpule, kdoule, „šípkové hruštičky“ a „různá okrasná jablíčka“. Rybízovna se skládala ze dvou částí. U zeleninových záhonů rostly nízké keřové angrešty a rybízky. Vyšší stromkové angrešty a rybízky do-

■ Poznámky

55 Axonometrický pohled (prostorové zobrazení) je grafické zobrazení zahrady se vzrostlými dřevinami a stavbami z mírného bočního nadhledu.

56 NZM, f. SMP, inv. č. 1077_v_z_668 a identický, částečně kolorovaný pohled inv. č. 1329_v_z_668.

57 Národní archiv, f. Josef Vaněk, fotoalbum Sadovnictví I.

58 Ottomanská – Steinová (pozn. 10), s. 146.

59 Steinová – Zámečník – Ottomanská a kol. (pozn. 33), s. 191.

60 Stanislava Ottomanská – Eva Spěváková – Pavel Vaida, Možnosti využití archivních zdrojů Národního zemědělského muzea (osobní fond Josef Kumpán) pro účely aplikovaného výzkumu, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, č. 5, s. 536.

61 NZM, f. SMP, inv. č. 1626_v_z_1106.

62 NZM, f. SMP, inv. č. 1997_v_z_1352.

63 NZM, f. SMP, inv. č. 1718_v_z_1168.

64 Nekolorovaný exemplář je uchováván v NZM, f. SMP, inv. č. 1915_v_z_519. Kolorovaný a zarámovaný exemplář se nachází v držení vlastníka objektu.

65 Nekolorovaný exemplář spravuje NZM, f. SMP, inv. č. 788_v_z_519. Další nekolorovaný exemplář (s dodatečným popisem některých dřevin) a kolorovaný (oba zarámované) se nacházejí v držení vlastníka objektu.

66 NZM, f. SMP, inv. č. 1758_v_z_1198.

67 Zatímco jabloně a hrušně jsou označeny jen písmenem J (jablono), H (hrušeň), s výjimkou jabloně 2× Panenské a 2× Zlaté zimní parmény, několik slivoní je specifikováno: Augustínka, Jefferson, Malvazinka, Mirabelka, Zelená renklóda.

68 Všechny třešně a višně jsou specifikovány: 2× Amarelka stinná, 2× Bruselská hnědá, 2× Dönnissova žlutá, 4× Hedelfingenská, 4× Libějická raná, 4× Napoeonova

plňovaly záhony jahod pod svahelem u východní-
ho průčelí vily.

7) Nedatovaný plán, *Zahrada Poňka* (dnes zahra-
da u vily Střední č. p. 368).⁶⁹ Jedná se v podstatě
o detail nejbližšího okolí domu, které Kumpán
pojal jako intimní část s bazénem, tvarovanými
zimostrázy a trvalkovými výsadbami. Ovocné dře-
viny se tu nenacházely.

8) Plán Domácí zahrada při vile p. V. R. Doš-
ka v Horních Černošicích (podle pozemkových
knih vlastnili Doškovi od roku 1921 vilu dnes
č. p. 319 v Karlické ulici, návrh však nesouhlasí
se situováním zahrady).⁷⁰ Jedná se o mimořá-
dnou ukázkou vysoce formální zahradní úpravy
členěné do několika částí (trávník, zeleninový
kout, odpočívadlo s vodotryskem, parter za
domem, hájek před besídkou), kde mají ovoc-
né dřeviny zásadní místo. Ovocné stromy byly
v trávníku rozmístěny v pravidelném sponu, ně-
kdy dokonce s cílem zapojení korun. Bohužel
plán postrádá bližší specifikaci stromů (kromě
ořešáků). Pozoruhodným detailem je zmínka
o výsadbě měsíčních jahod v obrušbě před mali-
nami, protože „běžné“ jahody měly samostatné
záhony.

Současníkem Kumpána a Vaňka byl modřan-
ský zahradní architekt Julius Krýsa (1868–1948).
Byl kolegou Františka Thomayera, se kterým měl
dostí podobný styl.⁷⁴ Z jeho činnosti je znám *Pro-
jekt na úpravu zahrady v Černošicích majitele
P. T. pana Beauforta z července 1922*,⁷² kterou
se nepodařilo blíže určit (zřejmě nebyla realizo-
vána). Jednalo se o návrh zahrady v eklektickém
stylu. Ovocné dřeviny byly zastoupeny pyramidál-
ními hrušněmi, kordony jabloní, palmetami bro-
skvoni a meruněk.

Architekti i zahradníci stavěli své návrhy na
bohaté školkařské produkci a současně upí-
nali pozornost k detailu. Vedle již zmíněného
pomologického ústavu v Troji stojí za pozornost
kancelář Walter Praha-Chuchle (oddělení pro
zahradu a architekturu), která po roce 1939
navrhla *Zahradu pana ředitele J. Morávka, H.
Černošice – Vráž* (dnes Karlická č. p. 798).⁷³
Firma byla založena na Smíchově již v roce
1849, ale specializovala se na ovocné dřeviny.
Později založila školky v Chuchli, kde shromáždila
4 500 ovocných odrůd.⁷⁴ Řešený plán ale
obsahuje pouze zmínku o „starých ovocných
zákrscích“, které pocházely z výsadby realizo-
vané nedlouho před stavbou domu.

Ještě méně detailů o ovocných dřevinách
skýtá kolorovaný plán *Návrh na úpravu zahrady
pro p. Dr. Straku* (dnes Vrážská č. p. 338), který
v září 1926 vypracovali projektanti – podnikatelé
zahradních úprav Kašpar–Valouch ze Zeměděl-
ských podniků zahradnických Praha-Braník, od-

bočky Horní Černošice.⁷⁵ Zde lze v podstatě jen
tušit, že ovocné dřeviny rostly v zadní (hospodář-
ské) části velkolepé zahrady.

Vybrané černošické ovocné zahrady

*Zahrada u domu Jana Fundy, dnes V Mýtě
č. p. 290*

Vilu postavil v roce 1915 stavitel František
Schlaffer. Projekt se bohužel nedochoval, a tak
ani architekt není znám. Vila patřila pražskému
továrníku Janu Fundovi (1880–1961), který
podnikal v oboru umělecké kovářství. Výrobky
z jeho dílen byly užity například při stavbě praž-
ského Obecního domu nebo vinohradského
Radiopaláce. Stejný původ měla nepochybně
i kovaná část oplocení jeho vlastní černošické
zahrady, které lze dnes v torzu spatřit v ulici
V Zahrádkách.

Zahrada nepravidelného půdorysu o výměře
asi 2 500 m² byla nejprve založena v secesním
slohu. Dokládá to nedatovaný (asi 1915) a ne-
autorizovaný kolorovaný plán,⁷⁶ jehož součástí
je legenda se stručným popisem objektů. Plán
zobrazuje kompozičně a komunikačně jasně
vymezenou zahradu, kterou členily pískové
cestičky s typicky secesním vedením oblouků
(půdorysně připomínající tvar precíliku). V pod-
statě po celé ploše trávníku byly volně roz-
místěny skupinky keřů a stromů. Z legendy je
možné vyčíst, že tu rostly (nebo alespoň měly
růst) „stávající a nové ovocné stromy, solitéry,
ozdobné keře, jehličnany, kvetoucí keře, vytrva-
lé květiny, růže“. Před východní fasádou domu
se nacházela formální úprava, jejímž základem
byl snížený protáhlý pětiúhelníkový parter. V již-
ním rohu zahrady byla plocha jahod a zeleniny
s relativně velkým včelníkem. Zahradu po ob-
vodu rámovala liniová výsadba ovocných dřevin
(bez bližšího určení) v pravidelném sponu s pod-
sadbou živého plotu.

Jan Funda byl dle vyprávění potomků nad-
šeným pěstitelům ovoce, což potvrzují všechny
dochované plány zahrady. Vystává zde tedy
otázka, zda jako amatérský zahradník s ne-
pochybnou uměleckou invencí nebyl autorem
zmíněného nejstaršího plánu zahrady. Pro jeho
autorství by hovořila jistá schematičnost při na-
vrhování cestní sítě, rozmístění dřevin po celé
ploše trávníku i málo konkrétní specifikace rost-
lin v připojené legendě.

Z dalšího vývoje lze usuzovat, že si majitel
uvědomil jistou nedokonalost stávající zahrady
a nechal ji přepracovat (především z hlediska
vedení cestní sítě). Asi ani pozdější úprava Janu
Fundovi nevyhovovala, a proto oslovil zahradní-
ho architekta Josefa Kumpána, který mu v roce
1921 vypracoval nový plán *Přeměna zahrady
při vile pana J. Fundy v Černošicích u Prahy*.⁷⁷
Z tohoto plánu je dobře vidět původní situaci

včetně volného rozmístění ovocných stromů,
resp. ovocných krsků. Kumpán navrhl přesadbu
řady ovocných dřevin do nových uskupení,
která měla více zohlednit reprezentační
a architektonickou formu zahrady.⁷⁸ Zvláště
je to patrné v parteru (zde nazvaný „Bělídlo“) mezi
domem a zahradním pavilonkem. Nově
byly podél hranic pozemku uspořádány i záhony
lísek, malin, jahod a nízkých i vysokých angreštů
a rybízů. Novou vizi zahrady doložil Kumpán
v témže roce axonometrickým zobrazením *Za-
hrada pana Jana Fundy – H. Černošice*.⁷⁹

Patrně až po vzniku plánu došlo v roce 1925
k přikoupení sousedního pozemku při jižní hra-
nici. Tím se zvětšila celková výměra na téměř
5 000 m². Nová část měla mít funkci ovocného
sadu, ovšem s vysoce propracovanou formální
úpravou. Kompozičním centrem byla dlážděná
úprava kolem kruhové vodní nádrže situované
v jižní části přikoupeného pozemku. Od nádr-
že se paprčitě rozbíhaly ke krajům pozemku
pískové cestičky, které vytvářely rámec celému
sadu. Vzhled celé zahrady dokládá unikátní ano-
nymní a nedatovaný plán *Zahrada pana Jana
Fundy – Horní Černošice*, dochovaný ve dvou
mutacích.⁸⁰ Černobílý (osazovací) plán má ve
středu detailně tužkou rozepsaný sortiment tr-
valek, skalniček a křovin. Modrá verze má na
stejném místě volnou plochu, zato jsou u všech
průmětů korun ovocných stromů (celkem jich
bylo nalezeno 148) inkoustovým perem uvede-
ny odrůdy ovocných dřevin. Ne vždy se jedná

■ Poznámky

(synonymum Lauermannova) chrupka, 4× Německá
rychlíce, 4× Srdcovka přeúrodná.

⁶⁹ NZM, f. SMP, inv. č. 1692_V_Z_1149.

⁷⁰ NZM, f. SMP, inv. č. 721_V_Z_481.

⁷¹ Steinová – Zámečník – Otomanská a kol. (pozn. 33),
s. 284.

⁷² NTM AAS, f. Lauermann Leo a Polívka Osvald.

⁷³ Plán je v držení vlastníků vily. Koukalová (pozn. 1),
s. 403.

⁷⁴ Zdeněk Tempír, *Zahradnický slovník naučný 5, R–Ž*,
Praha 2001, s. 615.

⁷⁵ Plán je v držení vlastníků vily. Koukalová (pozn. 1),
s. 110–111.

⁷⁶ Kolorovaný a zarámovaný plán se nachází v držení
vlastníka objektu.

⁷⁷ Viz pozn. 61.

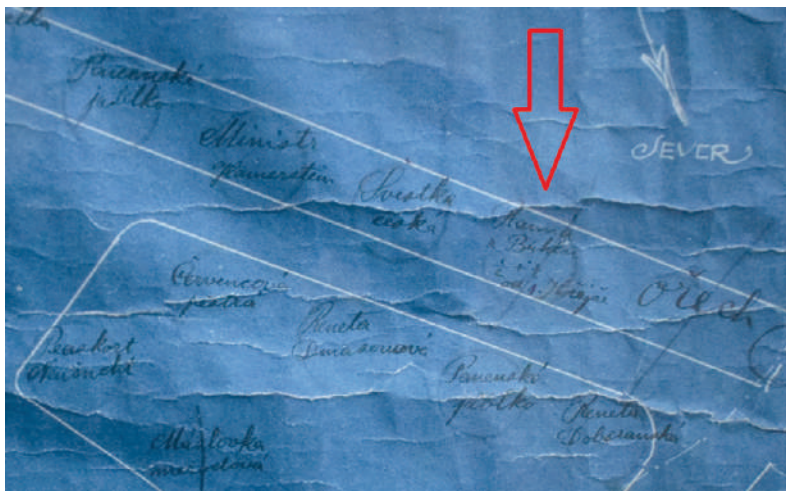
⁷⁸ Z pohledu dnešní konzumní společnosti je celkem
pozoruhodné, že ovocné stromy (či spíše stromky) neby-
ly pokáceny, ale přesazeny. Obdobný přístup byl zazna-
menán i na zahradě při stavbě vily č. p. 798.

⁷⁹ Viz pozn. 60.

⁸⁰ Plány jsou v držení potomků stavebníka vily. Stejně
jako v předchozím případě se jedná o zarámované origi-
nály, které jsou vystaveny v interiéru.

8

9

10

Kožená reneta zimní,⁹⁹ Krasokvět žlutý,¹⁰⁰ 5× Landsperská reneta,¹⁰¹ 2× Limburské,¹⁰² Mazánkův zázrak,¹⁰³ 2× Nonetit,¹⁰⁴ 2× Ontario,¹⁰⁵ 3× Panenské české,¹⁰⁶ 2× Parména zlatá,¹⁰⁷

■ Poznámky

81 S ohledem na odstup jednoho století a proměnu sortimentu i nomenklatury nemuselo dojít vždy ke správné identifikaci odrůdy, resp. druhu ovocného stromu. Tři jedinci Generála Pelisiera budou pravděpodobně hrušně. Jednu odrůdu se nepodařilo identifikovat (přečíst) vůbec.

82 Stará holandská stolní odrůda zimní jabloně, pěstovaná od počátku 19. století.

83 Psáno *Astrakan* červený, stará odrůda z Povolží.

84 Psáno *Bentheimská* reneta, synonymum Zlatá reneta blenheimská, stará zimní anglická odrůda z počátku 19. století.

85 Stará holandská odrůda z 19. století, synonymum Boskopské, Koženáč. Plody velké, kořenité, nakyslé chuti. Plody pro přímý konzum, kuchyni i sušení.

86 Zimní odrůda, odolná mrazu, spíše pěkná než chutná, vhodná do moštů, synonymum Citronové zimní.

87 Zimní odrůda plodící první v roce 1856 v Belgii.

88 Psáno *Coxorange*, *Coks orange*, *Coks oranž* i *Koks oranž*. Coxova reneta je anglická podzimní odrůda, vyšlechtěná roku 1830 jako semenáč Ribstonského. Plody jsou malé až střední. Dužnina je křehká, šťavnatá. Prvotřídní, velmi oblíbená stolní odrůda.

89 Psáno *Crontelské*, odrůda vyšlechtěná ve Francii r. 1869. Plody jsou větší, kulovité, slámově žluté, občas s nenápadným líčkem. Využití má jako stolní ovoce, výtečné je na sušení, výrobu moštu a vína.

90 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

91 Zimní odrůda vyšlechtěná v Německu kolem poloviny 19. století.

92 Psáno *Ministr Hamerstein*, synonymum Minister Hammerstein, stará německá zimní odrůda.

93 Stará německá zimní odrůda z počátku 19. století.

94 Synonymum Broskovové letní, Hedvábné. Stará, zřejmě francouzská letní odrůda se středními karminově červenými plody. Vhodné na přímý konzum i pro kuchyni.

Obr. 8. Detail plánu zahrady u domu č. p. 290 (Přeměna zahrady při vile pana J. Fundy v Černošicích u Prahy), asi 1921. Archiv Daniela Mrázkové.

Obr. 9. Detail plánu zahrady u domu č. p. 290 (Zahrada pana Jana Fundy, Horní Černošice), asi 1925. Šipkou je vyznačen text „Ranná z Bůhlu ½ + ½ od p. Hořejše. Archiv Daniela Mrázkové.

Obr. 10. Holovouský malináč na zahradě u domu č. p. 290. Foto: Stanislav Svoboda, 2023.

95 Česká odrůda z 19. století, nepravidelně plodící, středně velké plody.

96 Psáno *Šarlamovský*, synonymum Borovinka. Stará odrůda původem z Ruska či Kavkazu.

97 Psáno *Jonatan*, zimní odrůda objevená kolem roku 1800 ve státě New York.

98 Psáno *Šalové jablko*, synonymum Jablko šálové, šálové. Oblíbené štrůdlové jablko.

99 Psáno *Kožené zimní*, synonymum Jablko kožené, Kožené francouzské, Kožené jablko. Výborná zimní odrůda, dlouhodobě pěstovaná.

100 Psáno *Krasokvět*, stará zimní odrůda jabloně pocházející z New Jersey.

101 Německá zimní odrůda z 19. století, velmi plodná, pro všestranné využití.

102 Psáno *Limburské jablko*, stará zimní odrůda pěstovaná v Holandsku již v 19. století.

103 Psáno *Mazánkovo jablko*, synonymum Alžbětino, Krámské svatodušní. Stará zimní odrůda z Anglie.

104 Psáno *Nonenith*, synonymum Matčino. Stará americká podzimní až raně zimní odrůda. Středně velké plody zlatožluté až červené barvy nápadně voní. Oblíbená stolní odrůda, využívaná hojně i na moštování.

105 Pozdně zimní odrůda vyšlechtěná na konci 19. století v Americe, ve státě Ontario.

106 Psáno *Panenské jablko*, synonymum Panenské, Panenské červené, Panenské pravé. Velmi stará zimní odrůda pěstovaná od 18. století.

107 Psáno *Zlatá zimní parména*, synonymum Parména zlatá. Velmi stará podzimní odrůda pěstovaná už od středověku.

4× Peasgoodovo,¹⁰⁸ Rig de Champion (možná Šampaňská reneta),¹⁰⁹ 2× Skleněné žluté,¹¹⁰ Signe Tillisch,¹¹¹ Vejlímek červený,¹¹² 2× Weal-thy.¹¹³

Hrušně (31 ks): Angoulémská,¹¹⁴ Avranšská,¹¹⁵ 3× Boscova,¹¹⁶ 3× Červencová pestrá,¹¹⁷ Dielova,¹¹⁸ 2× Dvorní,¹¹⁹ 4× Koporečka,¹²⁰ Lahvice královská,¹²¹ Lebrunova,¹²² Mas,¹²³ Merodova,¹²⁴ 2× Pastornice,¹²⁵ Salisburyova,¹²⁶ Viennská,¹²⁷ Williamsova.¹²⁸

Třešně (13 ks): 3× Amarelka královská,¹²⁹ Františkova,¹³⁰ Hedelfingenská,¹³¹ 2× Chrupka,¹³² 2× Jánovka (mšenská),¹³³ Litoměřická,¹³⁴ Napoleonova,¹³⁵ Tropichterova třešeň,¹³⁶ Vítovka Molitorov.¹³⁷

Višně (6 ks): Hortensie,¹³⁸ Kaštánka,¹³⁹ Květnová velká (možná srdcovka Rychlice německá),¹⁴⁰ Libějovická raná,¹⁴¹ 2× Ostheimská.¹⁴²

Slivoně (20 ks): Althanova renklóda,¹⁴³ Blůma,¹⁴⁴ 3× Černošická švestka,¹⁴⁵ 3× Domáci,¹⁴⁶ Esslingenská,¹⁴⁷ 3× Katalonský špendlík,¹⁴⁸ Malvazinka,¹⁴⁹ Mirabelka červená, 3× Nancy-ská,¹⁵⁰ Ryngle Lukášova,¹⁵¹ Wangenheimova,¹⁵² Zimmerova.¹⁵³

Meruňky (3 ks): Holubova,¹⁵⁴ Klapova,¹⁵⁵ Ransleben.¹⁵⁶

Ořešák (3 ks): 3× Křepáč.¹⁵⁷

Broskvoň tu nebyla žádná, zato se zde nacházel jeden keř mišpule obecné (*Mespilus germanica*), který se dříve pěstoval rovněž jako ovocný.

Plán nabízí také jeden pozoruhodný detail, který výmluvně dokládá, jak spolu amatérští zahradníci komunikovali. U jednoho ovocného stromu je poznamenáno „*Raná z Bůhlu ½ + ½ od p. Hořejše*“. Při pátrání po uvedené odrůdě bylo zjištěno, že se jedná o pološvestku odrůdy Zimmerova (synonymum Zimmers Frühzwetsche), která byla nalezena kolem roku 1900 na vinici u města Bůhlu v Bádensku. Jako uznaná odrůda byla v Československu povolena až v roce 1954.¹⁵⁸ Zjevně tedy nová odrůda ještě nebyla rozšířena a pan Funda získal množitelský materiál od pana Hořejše. Vzhledem k tomu, že Ferdinand Hořejš, vlastník velkého sadu u vily č. p. 274, komunikoval se svým sousedem Josefem Bláhou (č. p. 275), je celkem zřejmé, odkud oba amatérští zahradníci (Funda a Hořejš) novou odrůdu mohli získat.

Po válce došlo k proměně společenských i hospodářských poměrů, a tak zahradu koncem 70. let čekalo formální rozdělení na čtyři díly pro členy rodiny. To proto, aby zahrada nebyla násilně rozprodána cizím osobám. Ve spodní části sadu

■ Poznámky

108 Psáno Peaskodovo, stará anglická odrůda nalezená jako neznámý semenáč r. 1872.

109 Synonymum Champagner Reinette, Reinette Blanche de Champagne, Renet de Champagne. Zimní odrůda z Francie s malými až středními plody, velmi šťavnatá.

110 Synonymum Průsvitné letní, stará letní odrůda pravděpodobně z Pobaltí. Nejrozšířenější letní odrůda ve straších výsadbách. Oblíbená pro brzké zrání i možnost pěstovat téměř ve všech pěstительských podmínkách. Vhodná i pro vysoké polohy a pro všechny tvary.

111 Psáno Signe Tilsch, dánská odrůda z druhé poloviny 19. století.

112 Stará česká odrůda ze 16. století, synonymum Štětínské červené, Rostocké jablko, Rother Rostocker, Rostock Stettin.

113 Psáno Wlathy, podzimní odrůda jabloně.

114 Psáno Angolenská hrušeň, byla objevena na počátku 19. století ve Francii, synonymum Duchesse.

115 Psáno Auraňská hrušeň, francouzská podzimní stolní odrůda z konce 18. století. Středně velký až velký plod.

116 Psáno Láhvice Boskova, podzimní hrušeň byla vyšlechtěna na počátku 19. století ve Francii, synonymum Boscova lahvice, Alexandra.

117 Psáno Pestrá hrušeň, letní hrušeň byla vyšlechtěna v roce 1857 ve Francii, synonymum Červencová.

118 Psáno Mas dielova, stará belgická zimní stolní odrůda, synonymum Máslovka Dielova, Máslovka poděbradská.

119 Psáno Dvorní máslovka, podzimní hrušeň vyšlechtěná v Belgii v polovině 19. století.

120 Psáno Muškatelka pozdní, stará, velmi chutná česká odrůda se středně velkými vejčitými plody, synonymum Muškatelka zimní, Lieglova máslovka, Máslovka kopřevská.

121 Psáno Calebasce Box hrušeň, synonymum Calabasse Carafon, Van Narumova lahvice.

122 Odrůda vypěstována ve Francii po roce 1855, synonymum Le Brunova.

123 Psáno President Mas. hrušeň, zimní hrušeň vyšlechtěná ve Francii v roce 1852, synonymum President Masaryk.

124 Psáno Máslovka merodová, synonymum Máslovka Merodova, podzimní hrušeň vyšlechtěná ve Francii.

125 Původem stará francouzská velkoplodá odrůda. Má úhledný tvar plodu a pěkný vzrůst, který imponuje pěstitelům.

126 Psáno Salisburyova máslovka, nizozemská odrůda z počátku 19. století, synonymum Salisburyho, Boscova raná.

127 Psáno Winenská, vyšlechtěná koncem 19. století ve Francii, synonymum Vídeňská.

128 Psáno Čáslavka Williamova, původem stará anglická letní hrušeň, synonymum Williamsova Čáslavka.

129 Psáno Amarelka stinná a Višeň stinná, stará odrůda višně, zřejmě francouzská, u nás známá již roku 1822. Nenáročná višeň/amarelka, která vyniká pikantně navinulou chutí, dobrou úrodností a nenáročností.

130 Psáno Císaře Františka chrupka, pestrá chrupka s velmi velkými červenými plody, zraje v půli července.

131 Psáno Hedelfindenská, tmavá chrupka s velkými tmavohnědými plody, zraje v polovině července.

132 Může se jednat o některou z odrůd Germersdorfská, Františkova, Napoleonova, Hedelfingenská.

133 Pochází ze 17. století, kdy byl nahodilý semenáček této třešně nalezen v blízkosti kostela sv. Jana ve Mšeně.

134 Psáno Litoměřka, synonymum Libčanská.

135 Psáno Morel Napoleonova, stará odrůda chrupky objevená v Německu v polovině 18. století, synonymum Lauermanova chrupka.

136 Polochrupka s velkými tmavě rudými plody.

137 Bujně rostoucí srdcovka se středně velkými plody rudohnědé až černé barvy, velmi úrodná.

138 Velmi stará francouzská odrůda křížence třešně a višně, synonymum Královna Hortensie.

139 Tmavá srdcovka, nenáročná a brzy plodná.

140 Středně velká srdcovka, zraje na přelomu května a června.

141 Psáno Libějická, bujně rostoucí srdcovka se středně velkými červenými plody, zraje v půlce června.

142 Psáno Višeň ostheimská, kyselka neznámého původu, synonymum Ostenheimská, Ostheimská ušlechtilá.

143 Psáno Král Althanský, v polovině 19. století v Čechách vyšlechtěná odrůda s fialově načervenalými plody.

144 Obecný pojem blůma označuje křížence trnky a myrobalánu. V lidovém ovocnářství je zaměňován se slivou, renklódou či rynglí.

145 Viz pozn. 34.

146 Psáno Česká švestka, tradiční odrůda.

147 Raná, málo vzrůstná švestka původem z Německa.

148 Psáno Galatonský špendlík, velmi stará odrůda ze 17. století. Plod kanárkově žlutý s bílými tečkami, o něco větší a protáhlejší než mirabelky, zraje koncem července. Dužnina jde dobře od pecky.

149 Psáno Malvazinka červená, anglická odrůda známá od poloviny 18. století.

150 Psáno Naciska mirabelka, plody kulovité žluté s karmínově červeným tečkováním, menší než bluma, synonymum Mirabelle de Nancy.

151 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

152 Psáno Wangehemská švestka, odrůda švestky vhodná i do vyšších poloh, dobrá tolerance na šarku, plody střední, kulovité, vhodná na jídlo, kompoty i pálení.

153 Psáno Raná z Bůhlu, vyšlechtěná na počátku 20. století v Bůhlu.

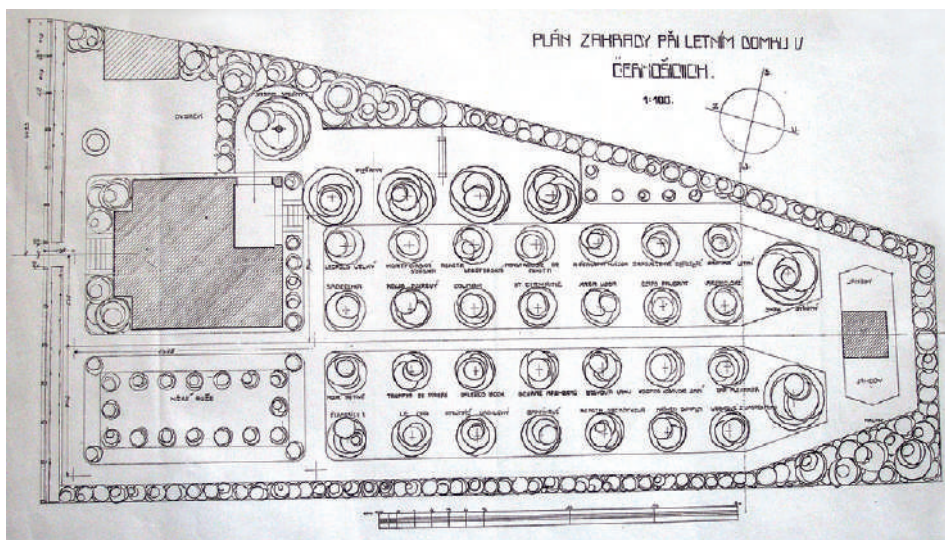
154 Psáno Hobova merunka, středně raná merunka byla vyšlechtěna v Čechách kolem roku 1865.

155 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

156 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

157 Synonymum Moravský křepáč, velkoplodý, ale hůře loupatelný.

158 Josef Kutina a kol., *Pomologický atlas 1*, Praha 1991, s. 32.

11

si pak jeden z členů rodiny v roce 2000 postavil nový dům č. p. 1637. Jeho výstavba i příprava zázemí logicky zasáhly do kompozice zahrady a ovocného sadu. Přesto se tu do dnešní doby zachovaly některé charakteristické prvky (kruhová vodní nádrž, schodiště, terasové uspořádání a část původního kovářského oplocení), které s odkazem na citovaný velký plán dokládají výjimečnou krásu zahrady. Z ovocných dřevin zbyla již jen stará jablona Holovouský malináč.¹⁵⁹

V souvislosti s unikátně zaznamenaným, a navíc velice bohatým sortimentem ovocných odrůd na zahradě Jana Fundy (1880–1961), který pocházel z evangelické rodiny usazené ve Velimi na Poděbradsku, se nabízí ještě jedna nečekaná možnost zisku sadby. Je totiž možné, že sadbu dodal Josef Funda (1880–1962),¹⁶⁰ zahradník a školkař z Velimi. Blízký příbuzenský poměr obou jmenovaných ale nebyl prokázán.¹⁶¹ V každém případě speciální růžové a ovocné školky Josefa Fundy z Velimi byly jedny z největších a kvalitativně nejlepších školek první republiky. Josef Funda tam shromáždil velký sortiment a zavedl některé nové velkovýrobní způsoby školkařské technologie. V roce 1929 založil spolu s Janem Böhmem a Josefem Vaňkem Společnost československých pěstitelů a milovníků růží. Jejich dílčím úspěchem bylo založení rozárie v Průhonících.¹⁶² Své výpěstky dodával kromě Československé dendrologické společnosti v Průhonících¹⁶³ i do zahraničí. Později jeho závod převzalo zemědělské družstvo ve Velimi, které v menším rozsahu pokračovalo ve školkařské produkci.¹⁶⁴

Zahrada u vlastního domu Františka Roitha, dnes Riegrova č. p. 241

Roithova letní vila se spolu se sousední vilou č. p. 242 řadí k nejvýznamnějším stavbám moderny v Černošicích. Oba domy byly stavěny

téměř současně a dokončeny ve stejný den, 29. července 1910. V rámci jednotného řešení vily komponoval architekt i zahradu, publikovanou spolu se sousední zahradou v roce 1911 v prestižním časopisu *Styl*. Byla to geometrická kompozice s přesným, až šachovnicovým rozmístěním ovocných stromů, chodníků a zahradních altánů. Jejich hlavními znaky se stala ornamentálnost, lineárnost, plošnost, stylizace, asymetrie, barevnost a estetické využívání různých materiálů. Na rozdíl od přístupu pozdějších zahradních architektů zde zahrady ještě nebyly striktně rozděleny do samostatných částí s odlišnými funkcemi.¹⁶⁵

Pozoruhodným detailem plánu zahrady u č. p. 241 je specifikace odrůd jednotlivých ovocných dřevin.¹⁶⁶ Ty byly soustředěny do štěpnice, kde ve čtyřech řadách mělo růst v pravidelném sponu 28 ovocných stromů, přičemž žádný nebyl zastoupen vícekrát. Bohužel se nepodařilo některé druhy/odrůdy blíže určit.¹⁶⁷ Konkrétně zde měly být tyto druhy/odrůdy:

Jabloně (16 ks): Banánové zimní,¹⁶⁸ Car Alexander,¹⁶⁹ Hvězdnatá reneta,¹⁷⁰ Charlamowski,¹⁷¹ Landsperská reneta,¹⁷² Lecar,¹⁷³ Malinové Vrchlického,¹⁷⁴ Maria Luisa,¹⁷⁵ Nathusiovo holubí,¹⁷⁶ Noir motive,¹⁷⁷ Oberdieckovo,¹⁷⁸ Opat Leopold,¹⁷⁹

■ Poznámky

159 Ústní sdělení vlastníka pozemku.

160 http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php?title=FUNDA_Josef_3.3.1880-1962&oldid=81966, vyhledáno 1. 9. 2022. Odlišné datum narození (3. 3. 1880 proti matričnímu záznamu 8. 3. 1880) mohlo být způsobeno patrně chybným čtením zápisu.

161 Zápis pro Jana Fundu v matrice narozených: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/10348/194>; zápis

Obr. 11. Plán zahrady u domu č. p. 241, 1909. Styl. Měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst, III, 1911, č. 1, s. 72.

pro Josefa Fundu v matrice narozených: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/10348/183>, vyhledáno 30. 12. 2022.

162 Steinová – Zámečník – Ottomanská a kol. (pozn. 33), s. 34–35.

163 Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., v Průhonících, fond Archiv Dendrologické společnosti, karton Ú 10a.

164 František Mareček, *Zahradnický slovník naučný 2*, Č–H, Praha 1996, s. 333.

165 K tomu blíže Šárka Koukalová – Stanislav Svoboda, Tvorba architekta Františka Roitha v letovisku Černošice, *Památky středních Čech XXXVI*, 2022, č. 1, s. 12–25.

166 Viz pozn. 7.

167 V plánu jsou označeny jako Montreuse di Nikita, St. Germaine, Calebos Bock, Nathen dumplin.

168 Psáno Banánové, zimní odrůda vyšlechtěná na farmě Davida Floryho v USA ve státě Indiana, synonymum Banana, Banane d'hiver, Flory, Winter Banana, Winterbananenapfel.

169 Psáno Car Alexandr, stará zimní stolní odrůda pocházející z okolí Moskvy, synonymum Kaiser Alexander, Empereur Alexandre I.

170 Psáno R. červená hvězda, stará podzimní až zimní odrůda z Dolního Porýní, synonymum Pomme Etoilee, Reinette Rouge Etoilee, Rote Sternrenette.

171 Psáno Larlamovské, viz pozn. 92.

172 Viz pozn. 97.

173 Psáno Le Car, stará jihozápadská odrůda jabloně, synonymum Lehmanns Ungar Apfel.

174 Psáno Malináč Vrchlický, stará odrůda jabloně, blíže nespecifikovaná.

175 Pravděpodobně se jednalo o jablono dneš zvanou Princezna Louisa, synonymum Princesse Louise, Princezna Louisa, Princezna Louisa kanadská.

176 Psáno Holub cukrový, sladce navinulá podzimní odrůda pocházející z Německa, synonymum Nathusiovo, Nathusius Taubenapfel, Pigeon Nathusius. Alternativně by to mohlo být Červené holubí zimní, které se vyznačuje kořeněnou chutí po mandlích. Údajně pocházelo z Normandie, odkud přešlo v 19. století do Německa.

177 Snad by se mohlo jednat o odrůdu jabloně Noir de Vitry.

178 Psáno Reneta Oberdykova, stará odrůda z Královéhradecka.

179 Psáno Leopold velký, stará jihočeská odrůda.

Parména letní,¹⁸⁰ Triumphe de Priere,¹⁸¹ Voskové z Ungrestonu,¹⁸² Zapovězené.¹⁸³

Hrušně (5 ks): Beurre Arenberg,¹⁸⁴ Boscova,¹⁸⁵ Claps favorit,¹⁸⁶ Colomaova,¹⁸⁷ Kolmarská zlatá.¹⁸⁸

Slivoně (2 ks): Černošická,¹⁸⁹ Montforská švestka.¹⁹⁰

Třešně (1 ks): Srdcovka.¹⁹¹

Zahrada má dnes poloviční výměru, protože v mezidobí došlo k jejímu rozparcelování. Proto se zde v podstatě ani žádné ovocné dřeviny nenacházejí. Dle slov pamětníků zde ale stále roste Černošická švestka.

Zahrada u vily dr. Viktora Vojtěcha, dnes Riegrova č. p. 242

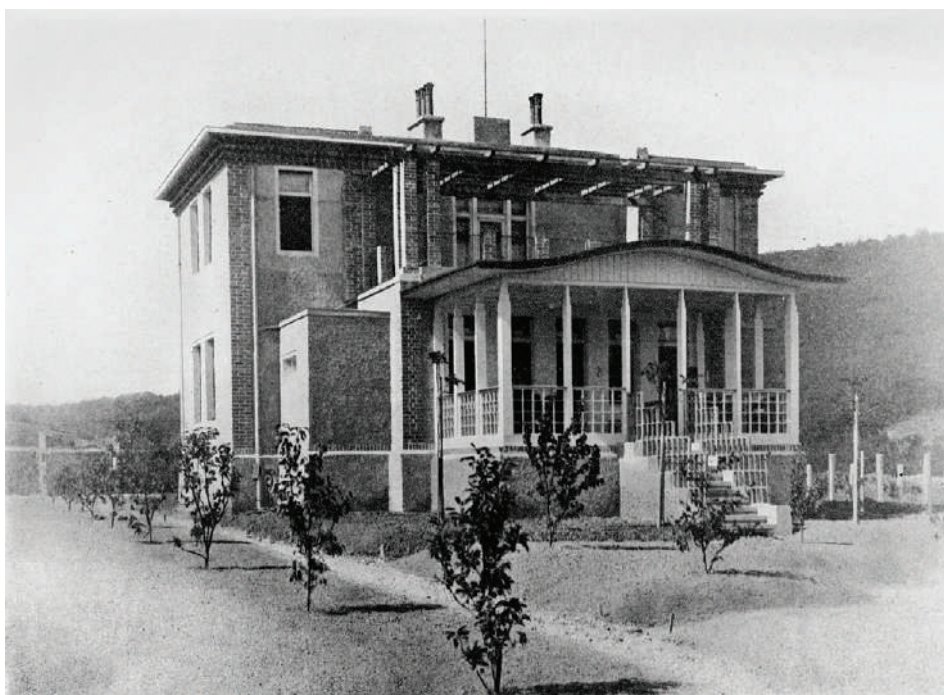
Hlavní kompoziční osa geometrické zahrady navržené Františkem Roithem v roce 1909 vycházela přímo ze středu domu a končila v kubické hmotě altánu. Podle starých fotografií se vesměs jednalo o zákrsky, které měly být po obvodu dosazeny angrešty a rybízy (asi 40 ks). Ovocné dřeviny jednoznačně přispívaly k samozásobitelství rodiny investora, přičemž získaly současně estetickou funkci, když dotvořily pravidelný rastr kolem malého *giardina segreta* s lavičkami. Na rozdíl od vedlejší zahrady byly stromy i po obvodu pozemku. Celkem jich zde rostlo 37, ovšem pro nízkou čitelnost plánu nebylo možné určit druh/odrůdu. Určeny byly:

Hrabě Althan (patrně by se mohlo jednat o slivoň Althanovu renklódu, též zvanou Král althanský), Landsperská reneta,¹⁹² Lecar (patrně jablonoň),¹⁹³ Montforská švestka,¹⁹⁴ Montreuse di Nikita,¹⁹⁵ Nathen dumplin,¹⁹⁶ Nathusiovo holubí,¹⁹⁷ Oberdieckovo,¹⁹⁸ Rig de Champion (možná Šampaňská reneta),¹⁹⁹ Vejlímek červený,²⁰⁰ Zapovězené.²⁰¹

Do dnešní doby se z původní koncepce zachovalo jen nepatrné torzo, přičemž z ovocných stromů se zde nachází již jen ořešák u obytné terasy (z původních čtyř) a mladá višně ve středu kompozice.

Celkové zhodnocení černošických (ovocných) zahrady

Zahrady v černošické villegiatuře vznikaly podobně jako v jiných lokalitách (například v Roztokách u Prahy či Všehorech) ve vazbě na staré sídlo, kde bezprostředně navazovaly na zahrady, sady a pastviny, tedy na zemědělsky využívanou krajinu. Za rozvoj Černošic může do značné míry úrodná a klimaticky příznivá krajina kolem Chuchle, která byla dlouhodobě vyhledávána k zemědělství i pro trávení volného času, což následně přineslo proměnu Chuchle

12

■ Poznámky

180 Stará anglická letní až podzimní odrůda známá z druhé poloviny 16. století, synonymum Sommer-Parmaene, Sommerparmene, Sommerrenete, Zomer Permain.

181 Mohlo by se jednat o Orleánskou renetu, starou francouzskou odrůdu známou od 19. století, synonymum Reinette d'Orleans, Triumphreinette, Triumph-Reinette, Reinette von Orléans, Schönbrunner Reinette, Dörell's Reinete triumpante.

182 Patrně se jedná o starou odrůdu jabloně, kterou se ale nepodařilo dohledat.

183 Psáno *Zapovězené zlatožluté*, stará odrůda z východních Čech.

184 Beurré je obecný francouzský název pro máslovku. Známé jsou tyto: Beurré d'Amanlis, Beurré Diel, Beurré Giffard, Beurré Couleur de Bois, Beurré d'Hardenpont, Beurré Clairgeau, Beurré le Brun, Beurré Romain, Beurré de Naghin, Beurré Superfine, Beurré Sterkmans, Beurré de Lugon.

185 Psáno *Boskova lahva*, viz pozn. 112.

186 Pravděpodobně se jednalo o letní odrůdu Clappovy hrušně.

187 Psáno *Kolomas kostuche zimní*, stará podzimní hrušně původem z Francie, v 19. století rozšířena do německých zemí, synonymum Berré Coloma, Coloma's Herbstbutterbirne, Kolomaova máslovka, Poire des Urbanistes.

188 Psáno *Colmar*, stará podzimní hrušně pocházející z Belgie, synonymum Passe-Colmar, Regentin.

189 Psáno *Černošice I.*, viz pozn. 34.

190 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

191 Srdcovka je obecné označení třešní s měkkou dužninou. Snad by se mohlo jednat o odrůdu Srdcovka přeučrovná.

13

Obr. 12. Zahrada u domu č. p. 242 v Riegrově ulici, asi 1910. Styl. Měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst, III, 1911, č. 1, s. 73.

Obr. 13. Zahrada u domu č. p. 242 v Riegrově ulici. Foto: Stanislav Svoboda, 2020.

192 Viz pozn. 97.

193 Psáno *Le Car*, viz pozn. 169.

194 Viz pozn. 186.

195 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

196 Odrůdu se nepodařilo dohledat.

197 Viz pozn. 172.

198 Viz pozn. 174.

199 Psáno *Pomme de Champagne*, viz pozn. 105.

200 Psáno *Štětinské červené*, viz pozn. 108.

201 Psáno *Zapovězené zlatožluté*, viz pozn. 179.

14

Obr. 14. *Stará hrůšev na zahradě u domu č. p. 274 v Karlštejnské ulici. Foto: Tamara Beranová, 2011.*

na velké rekreační centrum. Povědomí o Černošicích a navíc možnost zakládat zde i velké zahrady nakonec vedly k výraznému rozvoji villegiatury.

Jelikož řada vlastníků původně pocházela z venkova (například Jan Funda) a chtěla si udržet přímý kontakt s přírodou či se aktivně podílet na jejím přetváření, zakládali i užitkové části zahrad, kde bylo možné aktivní práci zušlechťovat, kultivovat a produkovat ovoce. Přirozeně, že se to netýkalo všech vlastníků, avšak ti, co se aktivně zajímali o ovocnářství (typickým zástupcem je ovocnář Josef Bláha), zde měli možnost vyměňovat nejen informace a znalosti, ale také rostlinný materiál (doložena je třeba u Ferdinanda Hořejše). Výměna informací pak vedla k odbornému profilování vlastníků, kteří leckdy neváhali vstoupit do profesionálních organizací, jako byla Československá ovocnická jednota či zahrádkářská organizace Společnost přátel zahrad. Jiní vlastníci spoléhali na odborné znalosti svých zaměstnanců (kupříkladu Antonín Pařík, Bohumil Poňka, Viktor Vojtěch).

Přestože Černošice zaznamenaly hlavní stavební rozvoj na začátku 20. století, není zde možné identifikovat většinu zahradních architektů, nebo alespoň zahradníků. Ze zjištěných jmen je ale možné odvodit, že na rozdíl třeba od nedalekých Dobřichovic se tu přeci jenom pohybovalo více osobností nadregionálního významu. Za všechny je třeba zmínit (pominou-li

se kanceláře architektů Kotěry a Roitha, kteří v hrubých rysech navrhli i plány některých zdejších zahrad) projekční kanceláře zahradních architektů Josefa Kumpána a Josefa Vaňka.

Z hlediska druhového/odrůdového složení ovocných dřevin lze konstatovat, že se jedná o výborně zásobenou lokalitu. Jen při pouhém studiu plánů zahrad u č. p. 241, 242, (368) a 290 bylo zjištěno celkem 115 odrůd. Podle výskytu na více plánech patřily patrně k oblíbeným:

jabloně: Charlamowski, Lecar, Nathusiovo ho-lubí, Oberdieckovo, Panenské/české, Reneta landsperská, Rig de Champion (možná Šampaňská reneta), Vejlímeček červený, Zlatá zimní parména,

hrušně: Boscova lahvice,

slivoně: Althanova renklóda, Černošická, Malvazinka, Mirabelka, Montforská švestka,

třešně: Amarelka stinná, Libějická raná, Heddelfingenská, Napoleonova chrupka, Německá rychlice, Srdcovka přeúrodná.

Zjištěné množství odrůd je jasným potvrzením vysoké úrovně zahradní kultury meziválečného období a také mimořádným fenoménem soukromého pěstitelství/ovocnictví. Vzhledem k obecné krátkověkosti ovocných dřevin (snad s výjimkou hrušní) se dochovaly jen vzácně. Podíl na tom dozajista měly i parcelace zahrad a následná výstavba nových domů (například u č. p. 241, 274, 275, 282, 290, 368).

Uvedené plány lze proto pokládat za unikátní prameny, protože v jiných zdrojích (fotografie, egodokumenty...) nejsou tyto informace uvedeny. V případě plánů/návrhů pro zahradu č. p. 290 je pak také zřejmé, jak s nimi bylo od počátku nakládáno. Některé (zvláště axonometrické pohledy) byly vytvořeny jako vize pro budoucího uživatele, jiné jako podklad pro založení výsadeb a konečně některé se staly evidenčními podklady, do kterých si majitel po realizaci výsadby uváděl pro něho podstatné informace. Tím více je potěšující, že vlastníci si jsou této skutečnosti vědomi a plány uchovávají jako rodinné památky. Protože mají navíc poměrně vysokou estetickou hodnotu, jsou často zarámovány a jako trvalá dekorace a osobní památka dokládají minulost sídla.

Na závěr této studie o ovocných dřevinách ve villegiatuře Černošice je třeba zmínit nedávnou aktivitu města, kterou byla výsadba tamního prvního veřejného ovocného sadu. Výsadba proběhla v listopadu 2020. Přestože se nepodařilo získat a vysadit Černošickou švestku, bylo v lokalitě Na Koutech (také trochu na pa-

mátku Josefa Bláhy) vysazeno celkem 66 ovocných stromů.²⁰² Tím snad byla zahájena nová etapa přístupu k ovocným dřevinám i k místní pěstitelské tradici.

PhDr. et Ing. Stanislav SVOBODA, Ph.D.
Ministerstvo kultury ČR
hic.libertas@gmail.com

■ Poznámka

202 <https://www.sazimestromy.cz/cs/akce/%C4%8Derno%C5%A1ice>, vyhledáno 29. 12. 2022.